

САМОПРОЄКТУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Бикасова С. А.

кандидат педагогічних наук,

викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти

Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

ORCID ID: 0009-0008-0485-3533

У статті автором розкрито питання формування професійного іміджу майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти в процесі підготовки у закладі вищої освіти. Доведено, що професійний імідж педагога впливає на його професійне становлення і є важливим фактором успішної кар'єри. Виявлено, що професійний імідж вихователя закладу дошкільної освіти складається з візуальної, поведінкової, вербальної, особистісної, соціально-психологічної, кінетичної складових. Однією з актуальних проблем організації освітнього процесу у вищій школі стає забезпечення процесу самопроєктування професійного іміджу вихователя як затвердження унікальності суб'єкта та презентації, яка забезпечує професійний саморозвиток особистості та ідентифікацію, а також визначає становлення культури діяльності педагога. Процес самопроєктування охарактеризовано як соціально, особистісно та професійно обумовлену проєктну діяльність майбутніх фахівців дошкільної освіти, спрямовану на ефективне здійснення професійної діяльності, оволодіння технологіями проєктування та вирішення професійних завдань в процесі реалізації стратегій професійного саморозвитку. Визначено особливості самопроєктування як засобу формування професійного іміджу педагога. Запропоновано зміст процесу формування професійного іміджу студентів в процесі самопроєктування систематизувати за модульним принципом. Доведено, що особлива роль у процесі самопроєктування професійного іміджу майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти належить рефлексії, завдяки якій викладач отримує інформацію про особистісні особливості, що відбуваються у свідомості студента, тобто процес саморефлексії. Систематизовано педагогічний інструментарій який використовується у процесі самопроєктування професійного іміджу майбутнього вихователя. Вихователь є ключовою фігурою у забезпеченні якісної системи дошкільної освіти. У стрімко мінливому освітньому середовищі головною професійною якістю, педагога, яку він повинен постійно демонструвати власним вихованцям стає вміння постійно вчитися і вдосконалюватися.

Ключові слова: імідж, професійний імідж, вихователь закладу дошкільної освіти, самопроєктування, становлення особистості, професійне самовизначення.

Bykasova S. A. Self-designation of the professional image of a future preschool education teacher

In the article, the author reveals the issue of forming the professional image of a future preschool teacher in the process of training at a higher education institution. It is proven that the professional image of a teacher affects his professional development and is an important factor in a successful career. It is revealed that the professional image of a preschool teacher consists of visual, behavioral, verbal, personal, socio-psychological, kinetic components. One of the current problems of organizing the educational process in higher education is ensuring the process of self-projection of the professional image of a teacher as an affirmation of the uniqueness of the subject and presentation, which ensures professional self-development of the personality and identification, and also determines the formation of the culture of the teacher's activity. The process of self-design is characterized as a socially, personally and professionally determined project activity of future preschool education specialists, aimed at the effective implementation of professional activities, mastering design technologies and solving professional tasks in the process of implementing professional self-development strategies. The features of self-design as a means of forming a teacher's professional image are determined. It is proposed to systematize the content of the process of forming the professional image of students in the process of self-design according to the modular principle. It is proved that a special role in the process of self-design of the professional image of a future preschool teacher belongs to reflection, thanks to which the teacher receives information about the personal characteristics that occur in the student's mind, that is, the process of self-reflection. The pedagogical tools used in the process of self-designing

the professional image of a future educator are systematized. The educator is a key figure in ensuring a high-quality system of preschool education. In a rapidly changing educational environment, the main professional quality of a teacher, which he must constantly demonstrate to his own pupils, is the ability to constantly learn and improve.

Keywords: *image, professional image, preschool teacher, self-projection, personality development, professional self-determination.*

Вступ. Позитивний імідж сучасного закладу дошкільної освіти та ефективність його функціонування складається, передусім, під впливом професійного іміджу педагогів, що стає важливим фактором їх успішної кар'єри. Адже на даний час зростає пріоритет сфери послуг, у зв'язку з чим, набуває особливої важливості кадрове забезпечення, яке характеризується інвестиційною привабливістю та конкурентоспроможністю. Сучасне суспільство гостро потребує висококваліфікованих педагогічних кадрів, здатних грамотно вибудувати процес взаємодії з оточуючими та презентувати власну особистість.

У педагогів повинні бути сформовані такі якості, як: конкурентоспроможність, прагнення до саморозвитку та отримання нових знань, патріотизм, високий рівень духовного розвитку, прагнення до професійного зростання і професійної мобільності в умовах інформатизації суспільства і розвитку нових наукомістких технологій.

Успішно спроектований професійний імідж вихователя закладу дошкільної освіти впливає на його самоствердження та подальше професійне самовдосконалення. У результаті формування іміджу у кожного педагога вибудовується індивідуальний, тільки йому притаманний стиль педагогічної діяльності. Даний факт свідчить про необхідність вивчення та розробки методичних рекомендацій щодо створення професійного іміджу майбутніх вихователів дітей дошкільного віку під час їх підготовки у закладі вищої освіти.

Метою цієї статті є визначення професійного іміджу вихователя закладу дошкільної освіти в процесі самопроективної освітньої діяльності.

Методи та методики дослідження. Дослідження процесів самопроектування професійного іміджу майбутніх вихователів дітей дошкільного віку ґрунтується на комплексному, міждисциплінарному підході, що відповідає багатовимірності самого феномену

підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти. Процес становлення особистості розглядається як безперервний прогресивний зміни особистості під впливом соціальної дійсності та власної активності, самовдосконалення, самоактуалізації та самореалізації. Тому методичний дизайн цього дослідження представлений аналізом і синтезом наукових джерел, які спрямовані на визначення наукових підходів вітчизняних дослідників щодо процесів самопроектування професійного іміджу майбутніх вихователів дітей дошкільного віку. Відповідно, процедура дослідження містила визначення основних підходів до структурування професійного іміджу майбутніх вихователів дітей дошкільного віку, побудову структурно-компонентної моделі самопроектування в освітньому процесі з урахуванням сучасних освітніх вимог.

Результати та дискусії. Аналіз вітчизняних психолого-педагогічних досліджень (В. Ісаченко, О. Ковальова, А. Кононенко, Т. Макеєва, О. Попович, Е. Сампсон, Н. Трофаїла, Х. Шапаренко) виявив сутність феномену «становлення особистості», під яким розуміється безперервний процес прогресивних змін особистості під впливом соціальних впливів та власної активності, самовдосконалення, самоактуалізації та самореалізації. Таким чином, цей процес можна охарактеризувати як процес інтегративний, що об'єднує, і одночасно як рух особистості на шляху професійного самовизначення, професіоналізації, самоактуалізації, самореалізації та саморегуляції.

Дослідники професійного іміджу педагога В. Ісаченко, О. Ковальова, А. Кононенко, Т. Марєєва, О. Попович характеризують його як найважливіший етап професійно-особистісного становлення та розвитку педагога, як вибір людиною для себе системи цінностей, способу життя, норм моралі та поведінки. Самовизначення розглядається як активний пошук можливого розвитку особистості, фор-

мування себе як колективного учасника спільноти фахівців-професіоналів.

Під професійним самовизначенням педагога розуміється самостійне та усвідомлене узгодження індивідуально-психологічних особливостей та психофізіологічних можливостей із змістом та вимогами педагогічної діяльності, а також знаходження сенсу виконуваної педагогічної праці з навчання та виховання підростаючого покоління. Професійне самовизначення педагога передбачає наявність у нього професійно важливих та соціально значущих якостей особистості, які формуються у процесі засвоєння соціального досвіду. Їхня наявність є неодмінною умовою професійної придатності особистості до педагогічної діяльності.

Таким чином, цей процес можна охарактеризувати як процес інтегративний, що об'єднує, і одночасно як рух особистості на шляху професійного самовизначення, професіоналізації, самоактуалізації, самореалізації та саморегуляції. Професійне самовизначення та самореалізація представлені тут як найважливіші етапи професійно-особистісного становлення та розвитку педагога, як вибір людиною для себе системи цінностей, способу життя, норм моралі та поведінки. Самовизначення розглядається як активний пошук можливого розвитку особистості, формування себе як колективного учасника спільноти фахівців-професіоналів.

Говорячи, про професійний імідж вихователя дітей дошкільного віку звертаємось до формулювання Х. Шапаренко портрету сучасного педагога дошкільної освіти, який «повинен виглядати так: упевнений в собі, який прагне до особистісного самовдосконалення; заповзятливий, відповідальний, успішний, конкурентоспроможний, ерудований, здатний до пізнання і творчості, володіє засобами для досягнення успіху в житті; такий, що володіє інноваційними методиками розвитку особистісного потенціалу дитини дошкільного віку, уміннями організації цілісного освітнього процесу в закладі дошкільної освіти; знаючий і який розвиває культурний потенціал своєї країни; який визнає ефективність, наполегливість і раціоналізм, цінує життя, здоров'я, сім'ю, самостійність і незалежність,

усвідомлює необхідність твердої волі, комунікабельності, уміння вибудовувати стосунки» [7, с. 93]

У дослідженні Т. Марєєвої професійний імідж вихователя закладу дошкільної освіти це «якісна характеристика особистості, що сприяє прояву її внутрішніх установок, особистісних якостей, життєвих позицій, знань і професіоналізму через зовнішні виразники: зовнішній вигляд, поведінку, особливості вербального і невербального спілкування, специфіку оформлення рукотворного середовища, які суттєво впливають на організацію міжособистісної взаємодії та реалізацію професійних функцій фахівця» [4, с. 17].

Заслуговує на увагу теза Н. Трофаїли про те, що «виникнення і розвиток професійного іміджу вихователя дітей дошкільного віку, стають можливими тільки під впливом професійної діяльності, яка стає його умовою та показником. Основними вимогами до позитивного професійного іміджу майбутнього вихователя ЗДО: наявність ґрунтовних знань із дошкільної педагогіки і психології, фахових методик; уміння спілкуватися з усіма учасниками освітнього процесу в ЗДО, спостерігати та аналізувати свої дії і дії інших, грамотно вирішувати конфліктні ситуації, самовдосконалюватися та розвиватися, створювати привабливий зовнішній вигляд; вияв любові до дітей і до своєї професії, гуманності, тактовності, відповідальності та порядності [6, с. 218].

На основі проаналізованої літератури можна зробити висновок, що професійний імідж вихователя закладу дошкільної освіти складається з наступних складових: візуальної (одяг та аксесуари, макіяж, фізіологічна індивідуальність людини, предметне оточення), поведінкова складова іміджу (манери; міміка і жестикуляція; стиль спілкування, особливості невербального спілкування), вербальної (стилістика мови, інтонація та тембр голосу, культура мовлення), особистісна складова іміджу (цінності та мотиви, характер і воля, соціальне оточення), соціально-психологічної (суспільні установки), кінетичний імідж (постава).

Як показують численні дослідження в сучасних умовах необхідний такий спосіб формування професійного іміджу вихователя

закладу дошкільної освіти, який би орієнтував студентів на саморозвиток всіх її складових та професійний розвиток у цілому. Як такий спосіб ми розглядаємо самопроєктування, що обумовлено наступними чинниками:

- формування професійного іміджу здобувачів освіти під час навчання у ЗВО найбільш ефективно в тому випадку, якщо воно здійснюється за допомогою самоосвітньої діяльності студента;

- у студентському віці наявні всі необхідні передумови для здійснення самопроєктування: здатність здійснювати рефлексію, самоаналіз професійно значущих якостей, усвідомлення себе одночасно суб'єктом та об'єктом професійного становлення;

- педагогічні характеристики, такі як, відповідальність, самостійність, креативність, здатність діяти за умовами, вирішувати педагогічні ситуації найбільш ефективно формуються в процесі самопроєктування.

Аналіз наукової літератури (І. Бех, І. Зязюн, Х. Шапаренко) дозволяє нам визначити самопроєктування як соціально, особистісно та професійно обумовлену проєктну діяльність майбутніх фахівців дошкільної освіти, спрямовану на ефективне здійснення професійної діяльності, оволодіння технологіями проєктування та вирішення професійних завдань в процесі реалізації стратегій професійного саморозвитку.

Ми погоджуємось із Х. Шапаренко, що «метою самопроєктування є формування особистісного проєкту розвитку, що передбачає створення життєвої стратегії, програми, обрання життєвої перспективи, а також засвоєння способів забезпечення особистісного зростання та втілення їх як в особистісному проєкті, так і в проєкті власного життя. Ідеальний проєкт бажаного розвитку будується самою особистістю на основі власного життєвого та узагальненого соціокультурного досвіду. Він є базовим центром смислотворення, що дозволяє вибудувати життєві стратегії та сформулювати плани, перспективи і програми особистісного розвитку та втілити їх у життєвих практиках» [8, с. 144]

Зміст процесу формування професійного іміджу студентів в процесі самопроєктування систематизується за модульним принципом.

Під модулем розуміється сукупність освітніх компонентів, практик, самостійної та дослідницької роботи здобувачів освіти.

Формування професійного іміджу студентів в процесі самопроєктування здійснюється за допомогою реалізації наступних модулів:

«Мотиви та цілі самопроєктування професійного іміджу вихователя» реалізується в межах освітнього компонента «Вступ до спеціальності».

Здобувачів освіти ознайомлюються із етапами складання особистісного проєкту, а саме: «1) створення «задуму себе», тобто конструювання Я-можливого, або Я-бажаного, або ж Я-ідеального; 2) створення схеми або сюжету подальшого життя і себе в ньому; 3) реалізацію цього задуму шляхом вибудовування бажаної, передбачуваної ідеальної історії власного життя або плану, за яким втілюватиметься задум, а також конструювання власної ідентичності, адекватної власному задуму» [8, с.138].

В межах освітнього компоненту «Професійний імідж педагога» студенти отримують уявлення про складові професійного іміджу, професійно-педагогічний тезаурус, про особливості формування професійної компетентності, особливості здійснення саморефлексії процесі самопроєктування професійного іміджу.

Особлива роль процесі самопроєктування професійного іміджу майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти належить рефлексії, завдяки якій викладач отримує інформацію про особистісні особливості, що відбуваються у свідомості студента, тобто процес саморефлексії.

При цьому важливо відзначити, що рефлексія може відображати конкретну ситуацію, коли відсутність інформації про дії партнера є потужним стимулом для прояву рефлексивних здібностей, тобто бути одномоментною. Також є рефлексія довготривала, заснована на пролонгованому спілкуванні викладача зі студентами, в результаті чого формуються конкретні уявлення про успіхи та невдачі, формулюються висновки.

У процесі формування професійного іміджу вихователя закладу дошкільної освіти саморефлексія спочатку спрямовується на

формування зовнішнього характеру педагогічного образу «Я», тобто відображення зовнішнього вигляду і поведінки у свідомості студента.

Саморефлексія вищого рівня пов'язана з усвідомленням тих сутнісних впливів які здійснює вихователь як особистість, і які впливають на духовний світ особистості. Тому на цьому етапі вкрай важливо здійснювати самоконтроль і саморегулювання педагогічних впливів.

Відповідно до виокремлених модулів систематизується педагогічний інструментарій формування професійного іміджу майбутнього вихователя, до якого ми відносимо:

- проблемно-педагогічні ситуації, які спрямовані на усвідомлення здобувачами освіти прогалін у знаннях, аналіз прикладів проявів педагогічної компетентності та некомпетентності з особистого досвіду;
- складання «Карт професійного іміджу вихователя» та проблемно-рефлексивний їх аналіз;
- знайомство зі зразками педагогічного досвіду в процесі організації навчальної педагогічної практики;
- складання есе з наступним аналізом та прийомами зовнішньої та внутрішньої конкуренції;
- творчі завдання «Ієрархія цілей самопроєктування»;
- складання предметно-тематичних педагогічних тезаурусів та професійно орієнтованих тематичних словників;
- наукові диспути, предметні олімпіади, конкурси знавців педагогіки та психології

дітей дошкільного віку, марафонів педагогічних знань;

- імітаційні та рольові ігри, навчальні проєкти, майстерні, написання курсових робіт;
- вирішення творчих завдань на конструювання виховних сценаріїв та стратегій;
- тренінги, ділові ігри, логіко-сміслові моделювання професійної діяльності;
- реалізація навчального проєкту «Каталог типових помилок молодого фахівця»;
- розробка та реалізація стратегій вдосконалення особистості в професійній діяльності;
- складання індивідуальних проєктів розвитку якостей професійної компетентності вихователя;
- само- та взаємооцінка професійної компетентності вихователя;
- проблемно-рефлексивний аналіз результатів самопроєктування, написання міні-творів з наступним аналізом, самооєкспертизою та самопрезентацією результатів самопроєктування професійного іміджу вихователя закладу дошкільної освіти.

Висновки. Вихователь є ключовою фігурою у забезпеченні якісної системи дошкільної освіти. У стрімко мінливому освітньому середовищі головною професійною якістю, педагога, яку він повинен постійно демонструвати власним вихованцям стає вміння постійно вчитися і вдосконалюватися. Сьогодні роль професійного іміджу як презентації та затвердження унікальності особистості забезпечує не лише професійну ідентифікацію і саморозвиток особистості, а й, визначаючи становлення культури педагогічної діяльності педагога, стає однією з актуальних проблем виховання.

Список використаних джерел

1. Ісаченко В. В. Формування професійно-педагогічного іміджу майбутніх викладачів вищої школи. Одеса, 2004. 215 с.
2. Ковальова О. О. Психологічні особливості формування основ професійного іміджу у майбутніх педагогів. Одеса. 2007. 340 с.
3. Кононенко А. О. Психологічні складові індивідуального іміджу сучасного педагога. Одеса, 2003. 20 с.
4. Марєєва Т. Професійний імідж вихователя дошкільного навчального закладу та його структура. Науковий погляд у майбутнє, 2017. № 3(06–03). С. 10–19.
5. Попович О. М. Потенціал акмеологічного підходу у формуванні професійного іміджу майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Педагогічні науки: збірник наукових праць, 2024. № 105. С. 64–68.
6. Трофайла Н.Д. Професійний імідж вихователя закладу дошкільної освіти. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи, 2019. Випуск 68. С. 216–219.
7. Шапаренко Х. А. Особистісне самовдосконалення майбутніх педагогів дошкільної освіти : дис. ...д-ра пед. наук : 13.00.07. Харків, 2019. 783 с.

8. Шапаренко Х.А. Теорія і практика особистісного самовдосконалення майбутніх педагогів дошкільної освіти: монографія. Харків : ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2018. 347 с.
9. Sampson E. The Image factor. A Guide to Effective Self-presentation for Career Enhancement. L. : M&E Handbooks : Business & Management, 1994. 338 p.

References

1. Isachenko, V. V. (2004). Formuvannia profesiino-pedahohichnoho imidzhu maibutnikh vykladachiv vyshchoi shkoly [Formation of the professional and pedagogical image of future higher education teachers]. Odesa. 215 p. [in Ukrainian].
2. Kovalova, O. O. (2007). Psykholohichni osoblyvosti formuvannia osnov profesiinoho imidzhu u maibutnikh pedahohiv [Psychological features of the formation of the foundations of a professional image in future teachers]. Odesa.. 340 p. [in Ukrainian].
3. Kononenko, A. O. (2003). Psykholohichni skladovi indyvidualnoho imidzhu suchasnoho pedahoha. [Psychological components of the individual image of a modern teacher]. Odesa. 20 p. [in Ukrainian].
4. Marieieva, T. (2017). Profesiinyi imidzh vykhovatel'ia doshkilnoho navchalnoho zakladu ta yoho struktura. [The professional image of a preschool teacher and its structure]. *Naukovyi pohliad u maibutnie*. 2017. № 3(06–03). P. 10-19. [in Ukrainian].
5. Popovych, O. M. (2024). Potentsial akmeolohichnoho pidkhodu u formuvanni profesiinoho imidzhu maibutnikh vykhovatel'iv zakladiv doshkilnoi osvity [The potential of the acmeological approach in forming the professional image of future educators of preschool educational institutions]. *Pedahohichni nauky: zbirnyk naukovykh prats*. № 105. P. 64–68. [in Ukrainian].
6. Trofaila, N.D. (2019). Profesiinyi imidzh vykhovatel'ia zakladu doshkilnoi osvity [Professional image of a preschool teacher]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Seriya 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy*. Vypusk 68. P. 216–219. [in Ukrainian].
7. Shaparenko, Kh. A. (2019). Osobystisne samovdoskonalennia maibutnikh pedahohiv doshkilnoi osvity [Personal self-improvement of future preschool teachers] : dys. ...d-ra ped..nauk : 13.00.07. Kharkiv. 783 p. [in Ukrainian].
8. Shaparenko, Kh.A. (2018). Teoriia i praktyka osobystisnoho samovdoskonalennia maibutnikh pedahohiv doshkilnoi osvity [Theory and practice of personal self-improvement of future preschool teachers] : monohrafiia. Kharkiv : TOV "DISA PLIUS". 347 p. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 07.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 09.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.05.2026